

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
 кандидата наук з фізичного виховання і спорту, доцента
ДУЛІБСЬКОГО Андрія Васильовича
 на дисертаційну роботу
ЧОПІЛКА Тараса Григоровича
 на тему
«ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ АРБІТРІВ
ВИСОКОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ У ФУТБОЛІ»,
 представлену в спеціалізовану вчену раду Д 26.829.01
 Національного університету фізичного виховання і спорту України
 для захисту на здобуття наукового ступеня
 кандидата наук з фізичного виховання і спорту
 за спеціальністю 24.00.01 – Олімпійський і професійний спорт

Актуальність обраної теми дослідження. Знання, якими володіє людство, складають основу передбачення. Практика веде до безперестанного розширення цих знань. Саме такі процеси відбуваються і в сучасному професійному спорті, зокрема це стосується і найпопулярнішої гри сьогодення – футболу.

Футбольна наука, як і наука взагалі, – це, в основному, мистецтво передбачення. Ведучи мову про передбачення, необхідно також мати на увазі його відносний характер. Аналіз майбутніх шляхів розвитку гри в футбол вимагає перманентних зусиль, постійного оволодіння щораз новими і ще новішими умовностями й випадковостями, які реалізуються у футболі, як одній із галузей людської цивілізаційної діяльності.

Сучасний футбол переживає черговий динамічний спіралеподібний розвиток, який викликано, головним чином, перманентною інтенсифікацією і циклічністю гри та глобальною комерціалізацією спорту вищих досягнень. Філософія, концепція і стиль гри багатьох команд високої кваліфікації постійно вдосконалюються та істотно видозмінюються в напрямку універсальної гармонізації гри.

Структура і зміст змагальної діяльності у футболі надзвичайно варіативні та залежать від багатьох факторів: типу турнірів, завдань, які стоять перед командою, зовнішніх умов проведення матчу, індивідуальних та колективних техніко-тактичних дій партнерів і суперників.

З розвитком науково-технічного прогресу у галузі футболу можна застосовувати наукові дослідження, які проводяться за допомогою методик, що

використовують надсучасну апаратуру, котра здатна реєструвати різноманітні показники. Сучасна техніка також сприймає і обробляє інформацію з надзвичайно високою якістю, точністю та швидкістю.

Сучасному етапу розвитку футболу як складному ігровому виду спорту притаманні професіоналізація, глобалізація та комерціалізація (В. Платонов, 2000; В. Костюкевич, 2006; О. Шинкарук, 2011, В. Ніколаєнко, 2015; Р. Сушко, 2018). Це висуває певні умови до організації та здійснення раціональної підготовки футболістів, професійної діяльності та дій арбітрів під час футбольного матчу.

Арбітраж у футболі – це процедура, за допомогою якої третя сторона (арбітри) вирішує спірні моменти між двома чи більше сторонами в процесі гри (В. Зусін, В. Ніколаєнко, 2011). Ефективність діяльності арбітрів у футболі залежить від створення необхідних умов для підвищення майстерності спортсменів, якісного розвитку футболу за рахунок високо професіонального арбітражу. Це можливо лише в умовах спортивного суперництва, де якість арбітражу сприяє видовищності матчу та не суперечить закономірностям гри.

Складність арбітражу у футболі постійно зростає, що зумовлено високою динамічністю, стислістю і швидкою зміною ігрових ситуацій, в яких арбітрам необхідно приймати абсолютно неупереджені і безпомилкові рішення, витримувати високі фізичні навантаження та психологічну напруженість (К. Віхров, 1986; М. Кузьмін, 2004; П. Кулалаєв, 2006; А. Будогоський, 2008; Є. Турбін, 2009; А. Абдула, 2011). Ефективність діяльності арбітрів у футболі залежить від створення необхідних умов для підвищення майстерності спортсменів, якісного розвитку футболу за рахунок високо професіонального арбітражу. Це можливо лише в умовах спортивного суперництва, де якість арбітражу сприяє видовищності матчу і не суперечить закономірностям гри (В. Соломонко, Г. Лісенчук, О. Соломонко, 2014).

В той же час, накопичені дані щодо особливостей індивідуалізації підготовки арбітрів у футболі є досить фрагментарними. Це вимагає обґрунтування цілісного системно-концептуального підходу щодо розробки програм структурних утворень навчально-тренувального процесу кваліфікованих арбітрів у межах річного макроциклу й шляхів його практичної реалізації. Дана проблема залишається недостатньо дослідженою та вимагає глибшого наукового аналізу, що й зумовило

вибір теми, визначило мету, завдання, об'єкт, предмет та внутрішню логіку дослідження ЧОПІЛКА ТАРАСА ГРИГОРОВИЧА.

Труднощі у процесі досліджень в галузі футболу пов'язані із наявністю великої кількості інформації, яка постійно доповнюється, змінюється і має динамічний характер. В цьому контексті варто відзначити представлену дисертаційну роботу, її актуальність, наукову значимість і практичну спрямованість на вирішення важливих проблем у сучасному українському футболі.

Питання, на які автор дисертації намагається дати відповідь, за своїм обсягом, глибиною висвітлення та переконливістю аргументів свідчать, що футбольна наука поповнилася науковою розробкою, що має важливі теоретико-методичні та прикладні положення.

Актуальність теми підтверджується також і тим, що дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри футболу Національного університету фізичного виховання і спорту України, Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011-2015 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту за темою 2.3 «Науково-методичні засади вдосконалення системи підготовки спортсменів у футболі з урахуванням особливостей змагальної діяльності» (номер державної реєстрації 0111U001722) та Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2016-2020 рр. в рамках теми 2.21 «Удосконалення системи підготовки на сучасному етапі розвитку футболу» (номер державної реєстрації 0116U001618).

Внесок дисертанта, як співвиконавця тем, полягав у розробці та обґрунтуванні технології індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів у футболі.

Роль автора, як співвиконавця тем, полягала в розробці програм структурних утворень тренувального процесу кваліфікованих арбітрів, які можуть використовуватися для індивідуалізації підготовки арбітрів різної кваліфікації; визначенні параметрів тренувальних навантажень на різних етапах річного макроциклу та динаміки показників фізичної, функціональної підготовленості та змагальної діяльності кваліфікованих арбітрів упродовж річного тренувального циклу.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційна робота ЧОПЛКА Тараса Григоровича на тему «ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ АРБІТРІВ ВИСОКОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ У ФУТБОЛІ» викладена на 250 сторінках комп'ютерного тексту та складається з анотацій, переліку умовних скорочень, вступу, п'яти розділів, практичних рекомендацій, висновків, списку використаної літератури (250 джерел), дванадцяти додатків. Робота ілюстрована 28 таблицями і 30 рисунками.

Структура дисертаційної роботи логічна та добре продумана. Дисертація побудована таким чином, що у ній висвітлено найголовніші та найактуальніші проблеми обраного дослідження.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми; вказано зв'язок з науковими планами, темами; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання і методи дослідження; розкрито наукову новизну і практичну значущість роботи, визначено особистий внесок здобувача у спільно опублікованих працях; представлено інформацію про апробацію результатів і публікації за темою дисертаційної роботи та обсяг дисертаційної роботи.

Перший розділ дисертації «Сучасні погляди на підготовку арбітрів різної кваліфікації у футболі» присвячений аналізу літературних даних, де розглянуто особливості підготовки арбітрів на сучасному етапі розвитку футболу; вимоги до рівня розвитку фізичної підготовленості арбітрів, які постійно зростають, що зумовлено високою динамічністю, стислістю і швидкою зміною ігрових ситуацій; структура та провідні фактори суддівської майстерності; контроль підготовленості і відбір арбітрів; організаційно-методичні засади навчання початківців і висококваліфікованих арбітрів (К. Віхров, 1986; С. Хусаїнов, 2001; М. Кузьмін, 2004; W. Helsen, 2005; П. Кулалаєв, 2006; А. Будогоський, 2008; Є. Турбін, 2009; А. Абдула, 2011; Ю. Маніло, 2015).

Крім того, визначено важливість розвитку рухових якостей у арбітрів різної кваліфікації, оскільки від цього залежить оцінка ігрових моментів і, як наслідок, відсоток помилок у роботі арбітра. Визначено, що фізичний стан і фізична підготовленість футбольних арбітрів залежить від віку і спеціальної фізичної

підготовки арбітрів. Встановлено, що одним з перспективних напрямків у підготовці футбольних арбітрів високої кваліфікації є індивідуалізація тренувального процесу за рахунок спеціальної фізичної підготовки. При цьому побудова тренувального процесу залежить від процесу підготовки та змагальної діяльності футбольних команд.

Аналіз науково-методичної літератури показав актуальність і своєчасність вивчення проблеми індивідуалізації тренувального процесу за рахунок спеціальної фізичної підготовки, що й обумовило вибір напрямку дослідження.

У другому розділі дисертації «Методи і організація дослідження» представлено методи дослідження, обґрунтована доцільність їх використання, описано організацію і контингент випробуваних. Дослідження проводилися в три етапи. На першому етапі (2012 – 2013 рр.) – були проаналізовані сучасні наукові та методичні літературні джерела, проведено анкетування арбітрів і асистентів арбітра високої кваліфікації. За результатами анкетування та тестування функціональних можливостей арбітрів визначили спрямованість використовуваних надалі засобів і методів спеціальної фізичної підготовки.

Другий етап (2014 – 2016 рр.) — проведення педагогічних спостережень за руховою діяльністю арбітрів під час проведення матчів, визначення взаємозв'язку між руховою активністю арбітрів і кількістю помилкових рішень арбітрів. Здійснювався поточний контроль динаміки рівня фізичної підготовленості експериментальної і контрольної груп, збір і аналіз даних, визначення ефективності програми.

Третій етап (2017 – 2019 рр.) — впровадження технології індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки в тренувальний процес арбітрів Федерації футболу Київської області, м. Києва і АФУ; аналіз і порівняння отриманих результатів дослідження та їх узагальнення; формулювання висновків та оформлення тексту дисертаційної роботи.

У третьому розділі «Особливості спеціальної фізичної підготовки арбітрів високої кваліфікації у футболі» досліджено структуру підготовленості арбітрів, структуру, обсяг та ефективність рухової діяльності арбітрів під час змагань, визначено значущість її складових, теоретично обґрунтовано підхід до технології

індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів, здійснено аналіз рівня фізичної підготовленості і функціональних можливостей арбітрів високої кваліфікації. Експертне опитування арбітрів та асистентів арбітрів (69 експертів) дозволили отримати дані щодо значущості видів підготовки арбітрів (узгодженість думок експертів склала $W=0,82$): основними є фізична, психологічна та функціональна підготовка (116, 161 196 балів відповідно); основними фізичними якостями в підготовці арбітрів є витривалість (загальна і швидкісна – 84 бали) і швидкісні здібності (перш за все швидкість пересування – 112 балів).

Визначено інформативні тести для оцінки рівня спеціальної підготовленості арбітрів: фітнес-тест ФІФА 1 – 6 спринтів по 40 метрів, фітнес-тест ФІФА 2 – 24x150 м, тест Йо-Йо. Встановлено високий ступінь взаємозв'язку між тестами «Фітнес-тест ФІФА 2 – 24x150 м» та «Йо-Йо» ($r=0,91$, $p\leq 0,05$), а також з 9 показниками аеробної потужності, кількісними характеристиками, які пов'язані з проявом швидкісної витривалості і спеціальної витривалості ($r=0,84-0,89$, $p\leq 0,05$). Із збільшенням віку арбітрів знижуються результати за всіма тестами ($r=-0,76$; $-0,98$; $0,88$, при $p\leq 0,05$). Для арбітрів високої кваліфікації середній вік становить $33,6\pm 5,9$ років, середні росто-вагові характеристики та індекс маси тіла – $79,1\pm 6,3$ кг, $182,2\pm 4,7$ та $24,3\pm 1,7$ ум. од. при $p\leq 0,05$. Визначено відмінності функціонального забезпечення швидкісної витривалості арбітрів, які проявляються за відносними показниками споживання O_2 і працездатності під час роботи переважно аеробного характеру. Визначення індивідуальних зон інтенсивності ЧСС дозволяють в процесі подальшої підготовки арбітрів більш точно конкретизувати цільову спрямованість тренувального процесу.

У четвертому розділі «Технологія індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів високої кваліфікації у футболі» представлено дані щодо обґрунтування підходу та розроблено технологію індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів у спортивному сезоні, перевірено ефективність запропонованої технології. При обґрунтуванні підходу до розробки технології індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів враховували, що кожний арбітр володіє індивідуальними особистісними і діяльними особливостями. Тобто особливостями задатків, індивідуально типологічними передумовами здібностей,

інтелектуальної діяльності когнітивного стилю, рівня домагань, самооцінки, працездатності, особливостями виконання діяльності, планування, організації і точності тощо.

Під час розробки технології індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів враховувалися наступні критерії:

- наукової обґрунтованості;
- професійної компетентності арбітрів та асистентів арбітра;
- системності й структурності.

Індивідуалізація спеціальної фізичної підготовки арбітрів повинна являти собою цілісний і послідовний процес, елементи якого взаємозалежні, взаємозумовлені; - економічності й ефективності. Гарантованого досягнення запланованих результатів спеціальної фізичної підготовки при оптимальному рівні ресурсного забезпечення; - керованості. Можливості внесення необхідних змін, варіювання засобами і методами тренування, параметрами навантаження і відпочинку з метою поточної та етапної корекції процесу, а також досягнутих результатів занять; - відтворюваності. Можливості тиражування (повторного відтворення) технології індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів іншими суб'єктами спортивної діяльності.

Результати досліджень підтвердили необхідність умови індивідуалізації підготовки арбітрів та асистентів арбітра відповідно до розвитку значущих якостей і рівня їхньої фізичної та функціональної підготовленості. Цілеспрямовані регулярні заняття з експериментальної авторської програми підготовки дозволили арбітрам експериментальної групи протягом річного циклу підвищити рівень спеціальної фізичної підготовленості до необхідного для роботи на матчах найвищого рівня в Україні.

У п'ятому розділі «Аналіз і узагальнення результатів дослідження» здійснено узагальнення наукових даних і теоретичного аналізу, що дозволило вирішити важливу наукову проблему – розробити технологію індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів у футболі. Це відповідно передбачає необхідність організації навчально-тренувального процесу арбітрів на основі ретельного

врахування індивідуальних особливостей в усіх сторонах їхньої фізичної та функціональної підготовленості.

Висновки, загалом, відповідають завданням дослідження.

Список використаних джерел відображає фаховий напрямок дослідження.

Достовірність результатів дослідження та їх новизна. Основні результати досліджень автора достатньою мірою обґрунтовані. Їх наукова достовірність не викликає сумнівів, оскільки вони отримані в результаті аналітичної дослідницької роботи. Достовірність дослідження забезпечена достатньою кількістю теоретичного і фактичного матеріалу, отриманого в процесі спостережень і експериментальних досліджень з використанням комплексу інформативних методів, які дозволили отримати об'єктивні дані з тих проблем, що вивчалися.

Дисертаційна робота Чопілка Тараса Григоровича є оригінальною науковою працею, яка виконана на належному теоретичному і прикладному рівні. Вона має послідовну та виважену структурну будову і за своєю архітектонікою є комплексним та завершеним науковим дослідженням. Зміст роботи та багатогранність висвітленої проблеми свідчать про різносторонню і, водночас, комплексну наукову та професійну компетентність її автора. Дисертант вміло поєднує теоретичний аналіз і узагальнення даних з такими методами дослідження як педагогічне спостереження та педагогічний експеримент. На користь надійності представлених у роботі результатів дослідження свідчить застосування методів статистичного аналізу.

Викладене вище свідчить про обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які висвітлені у дисертаційній роботі Чопілка Тараса Григоровича.

Практична значущість дослідження пов'язана з реалізацією розробленої технології індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів у футболі, що ґрунтується на раціональній побудові тренувальних програм з урахуванням індивідуальних властивостей і режиму змагальної діяльності арбітрів.

Результати досліджень було впроваджено в процес підготовки арбітрів комітетами Київської обласної федерації футболу (лютий 2016 р.), Федерації футболу м. Києва (лютий 2016 р.), Асоціації футзалу України (лютий 2019 р.), про

що свідчать відповідні акти. Висновки за результатами досліджень дозволили визначити перспективні напрямки подальшого вдосконалення системи підготовки арбітрів у футболі.

Основні положення дисертації викладені в 17 наукових працях, з них 12 опубліковано у фахових виданнях України, 5 з яких входять до міжнародних наукометричних баз, 1 публікація представлена в українському науковому виданні, яке включено до міжнародної наукометричної бази, ще 4 публікації мають апробаційний характер.

Текст автореферату відповідає змісту дисертаційної роботи. Отримані результати дослідження є вирішенням наукової проблеми поглиблення теоретико-методичних положень та формування рекомендацій щодо індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів у футболі.

Обґрунтованість і достовірність наукових результатів, висновків та рекомендацій, викладених в дисертаційній роботі, досягаються ретельним багатостороннім системним аналізом реально існуючих процесів у сфері навчання грі в футбол взагалі та в об'єкті дослідження зокрема. Коректне використання методів досліджень та математичного апарату підтверджується результатами аналітичних доведень через математичні перетворення, а також практичними результатами, які відображено в актах впровадження.

Дисертація виконана державною українською мовою, якою автор добре володіє у професійному плані. Стиль дисертації відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, а також відзначається логічністю, послідовністю, системністю та обґрунтованістю.

Таким чином, дисертація Чопілка Тараса Григоровича має певне значення для теорії та методики фізичної культури і спорту, оскільки теоретично обґрунтовує й експериментально перевіряє ефективність технології індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів у футболі.

Оцінюючи, в цілому, позитивно дисертаційну роботу, потрібно вказати на певні недоліки та деякі сумнівні положення, які вимагають додаткового пояснення:

1. Тема дисертації зосереджує увагу на індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів у футболі. У змісті дисертації та автореферату здобувач

робить акцент, в основному, на технологічних та методичних проблемах індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів у футболі, що, на нашу думку, не повністю відображає вагомість роботи.

2. Певний сумнів викликає предмет дослідження – «технологія індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів у футболі», який, на нашу думку, тільки частково висвітлює змістовне наповнення процесу проведеного наукового пошуку.
3. Змагальна діяльність арбітрів (дисертація, стор. 2, 23, 28, 34, 38, 67, 85, автореферат, стор. 7, 14, 20) – термін, який, на нашу думку, недоцільно використовувати в сучасній термінології футболу. Краще вживати термін «професійна діяльність арбітра», про що говорили відомі арбітри сучасності Мішель Вотро (Франція), Джон Тейлор (Англія), Маркус Мерк (Німеччина), Шандор Пуль (Угорщина), Ярослав Грисьо, Андрій Шандор (Україна).
4. В орієнтовній схемі побудови тижневих мікроциклів ... у підготовчому періоді... (дисертація, стор. 130, рис.4.3, автореферат, стор. 13, рис.3) стверджується, що у процесі дослідження рекомендованими були 3 – 4 тренувальні дні та участь у змаганнях, і 3 – 4 дні – активного відновлення і відпочинку. Виникає питання щодо загального рівня професійної готовності організму арбітрів і чи зможуть вони у такому стані ефективно реагувати на ігрові події на футбольному полі в матчах команд високої кваліфікації.
5. У текстах дисертації та автореферату наявні термінологічні неточності, які є характерними для розмовно-побутових аспектів спілкування, а також так звані «українізми» та «русизми», які частково нівелюють достатньо добротний мовний стиль дисертації та автореферату (для прикладу: «футбол як складний технічний ігровий вид спорту» (дисертація, стор. 23, автореферат, стор. 1) – правильно: «футбол як складний ігровий вид спорту», УЄФА – Європейська федерація футболу (дисертація, стор. 22) – правильно «Спілка європейських футбольних асоціацій», «батарея тестів» (дисертація, стор. 7, автореферат, стор. 17) – правильно: «підбір або арсенал тестів»; «склад тіла» - правильно «конституція тіла», керування станом, слід

зазначити, слід використовувати, відновлюючий характер, найбільш популярні, найбільш оптимальна, являти собою), певні технічні недоліки і неточності.

Виявлені недоліки та зауваження суттєво не знижують загальної позитивної оцінки роботи. Вважаю, що дисертаційне дослідження Чопілка Тараса Григоровича є самостійною завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані теоретичні та експериментальні результати, що в сукупності вирішують наукову проблему індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів у футболі.

Загальний висновок. Враховуючи актуальність теми дослідження, наукову новизну, практичне значення, можна констатувати, що дисертаційна робота «ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ АРБІТРІВ ВИСОКОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ У ФУТБОЛІ», є самостійною і завершеною науково-дослідницькою працею, яка відповідає вимогам пунктів 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 (зі змінами), а її автор – ЧОПІЛКО Тарас Григорович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту за спеціальністю 24.00.01 – Олімпійський і професійний спорт.

Офіційний опонент кандидат наук
з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри футболу
Львівського державного університету
фізичної культури імені Івана Боберського

А.В. Дулібський

Проректор з наукової роботи і зовнішніх зв'язків
Львівського державного університету
фізичної культури імені Івана Боберського,
професор

А.С. Вовканич